

УДК 141 (477)

ІРАЦІОНАЛЬНА АКСІОЛОГІЯ В ФІЛОСОФІЇ Г. СКОВОРОДИ

Студ. М.О. Бордюк, гр. БПД1-16

Науковий керівник доц. Л.А.Чекаль

Київський національний університет технологій та дизайну

Григорія Савовича Сковороду вважають найвидатнішою постаттю у культурному житті України XVIII ст. Людина всебічно обдарована – філософ, мислитель, письменник, педагог, музикант, знавець античності й середньовіччя. Він постійно вчився, поглиблював свої знання. Філософія Г.С. Сковороди зводилась до основної ідеї, що сутність людини - це дух, думка і серце. Шлях до ідеального суспільства пролягає через серце людини, її мораль, самовиховання, творчу працю.

Григорій Сковорода відстоює рівність між людьми, право кожного, незалежно від соціального становища, на щастя і свободу, вважаючи свободу найвищим досягненням людини. Шлях до ідеального суспільства, де всі рівні, він вбачав у вихованні через самовиховання, на основі праці відповідного життєвого покликання.

Не втративши авторитету проповідника та вчителя та прагнучи навчити власним прикладом і словом, Сковорода закликав почати філософське освоєння світу з простого: пізнати самого себе, а також - віру та любов у всій їхній повноті, бо це і є пізнання людини. Поділяючи світ надвоє – на істинне та тлінне, віддаючи перевагу Вічності, Богу, Сковорода по суті пропонує подвійне співвідношення духовного та тілесного. Він вважає, що буквальний аспект розуміння віри та любові складається у повсякденній буттєвій необхідності цих понять. Людина без віри може піднятися до найвищих вершин. Але, прозрівши, здобувши віру, вона опиняється перед усвідомленням їх мізерності. Там, де закінчуються межі розуму, починається віра.

Буквальне тлумачення положення про необхідність і нерозривність любові та віри обумовлене усвідомленням Сковородою неможливості існування людини у звичайному світі поза цією єдністю.

При цьому є ще й інший аспект даної проблеми: те, що називається підтекстовою філософією Сковороди. Любов та віра дають змогу людині вийти за межі свого тлінного звичайного "Я". Категорії любові та віри несуть у собі глибокий пізнавальний зміст, живлять душу людини, наповнюють її творчою енергією, підштовхують її до шляху справжнього щастя.

"Скрізь любов та віру людина пізнає себе", – твердить Сковорода. Принцип "Пізнай себе", як відомо, не вперше з'являється у Сковороди. Пріоритет щодо цього вислову, звичайно ж, належить Сократу. Але принципово новим у Сковороди є те, що він не просто стверджує думку про необхідність пізнання природи людини, а звертає увагу на пізнання природи людської душі з урахуванням чинників її формування – віри, надії, любові. Більше того, мислитель іде ще далі, він розглядає віру і любов не тільки як підґрунтя душі, а й як органічний прояв духовності людини, а причиною цього прояву є, як він вважає, насамперед природні прагнення людини.

Антиподами любові та віри, протилежними за своєю дією на людину, у Сковороди є поняття суму, туги, нудьги, страху. Всі вони, на його думку, роблять душу людини приреченою на розслаблення, позбавляють її здоров'я. Тому Сковорода наполягає на тому, що запорука здоров'я душі – її радість, кураж.

Таким чином, звертаючись до трактування Сковородою таких категорій, як любов, віра та їхніх антиподів, ми бачимо, що філософ намагається сконструювати життєвий простір людини не тільки за допомогою раціонально визначених

філософських понять, а й за допомогою того, з чим повсякденно має справу людина і що одночасно має для неї вирішальне значення.

На підґрунті об'єднання категоріальних сутностей любові та віри у пізнанні людиною самої себе складається категорія "щастя". Щастя міститься в нас самих. Осягаючи себе, ми знаходимо духовний мир, спокій. Щастя легко досягається, якщо людина йшла шляхом любові та віри. Його досягнення залежить тільки від самої людини, її серця. Всі люди створені для щастя, але не всі отримують його, вважає мислитель. Ті, хто задовольнився багатством, почеснями, владою та іншими зовнішніми атрибутами земного існування, роблять величезну помилку, стверджуючи, що вони досягли щастя. Вони отримують не щастя, а його образ, який у кінцевому рахунку перетворюється на прах.

Не в насолоді щастя, а у чистоті серця, в духовній рівновазі, в радості. Г.Сковорода своїм власним життям утверджує оригінальну думку, що заклик "Пізнай себе" – це не тільки вираження необхідності пізнання людської екзистенції, а й вказівка основного шляху цього пізнання. А суть її в тому, що найкраще себе можна пізнати лише серцем, бо шлях пізнання – це не тільки раціональне осягнення людського життя, це насамперед переживання його. Мабуть, саме тому Г.Сковорода прагнув самотності, бо найвищим щастям він вбачав досягнення глибин власної душі. Г.Сковорода не прагнув самоізоляції, він прагнув самовдосконалення.

У міркуваннях про щастя Г.Сковороди є ще й такий важливий аспект. Людське щастя втілюється не тільки в духовних шуканнях, не тільки у сердечній радості, а й у праці, у присвяченні себе «сродній праці». Сковорода вказує, що здібності дає людині Бог, а царство Боже всередині людини. Прислухаючись до цього внутрішнього голосу, людина має обрати собі заняття не тільки не шкідливе для себе й суспільства, а таке, яке приносить людині внутрішнє задоволення і душевний спокій. Всі заняття добрі лише тоді, коли виконуються у відповідності з внутрішньою схильністю.

Г. Сковорода наголошував: кожен має зробити вибір "спорідненої праці". Якщо цього нема, то людина відчуває душевну тугу від того, що обрала невідповідну для себе діяльність. Така праця є тяжкою. Бог створив потрібне легким, а непотрібне – важким. "Коли одібрати від неї (душі)працю, що для неї придатна, тоді її туга смертельна. Сумує та турбується, мов бджола, зачинена в горниці, а сонячний промінь ясний, що оточує вікно, кличе на муки. Ця мука позбавляє душу здоров'я, розумного спокою, відбирає кураж та розслаблює її. Тоді ніщо її не задовольняє. Огидний і стан, і місце, де живе. Огидні сусіди, неприємні розваги, остогидлі розмови, неприємні хатні стіни та всі свої, ніч сумна, а день нудний..."

Філософія Г. С. Сковороди – вірець існування філософії українського духу як динамічної, здатної до розвитку і постійного вдосконалення оригінальної системи поглядів, ідеалів, вірувань, надій, любові, честі, совісті, гідності й порядності. Вона є своєрідним пошуком і визначенням для українського народу свого місця в суспільно-історичному процесі, заклик до гуманізму, людяності.

Ключові слова: сутність людини, дух, думка, серце, любов, віра, «сродна праця».

ЛІТЕРАТУРА

1. Багалій Д. Український мандрований філософ Григорій Сковорода. - К., 1992.
2. Сковорода Г. Наркис. Розмова про те: пізнай себе // Твори: У 2 т. /Пер. М. Кашуби, В. Шевчука. - К., 1994. - Т. 1. - С. 150–195.